

عمارت بنگاه بیمه هند جدید در بمبئی

دل اسیر حلقه زنجیر هند
جان فدای خاک دامنگیر هند
ملک الشعرا بها

ایرانی های مقیم بمبئی

نگارش : س . م . سجادی

از دو مجلس مبعوثان و سنا و هیئت مرکب از
اعضائیکه وزیر نامیده میشوند و که هر یک جداگانه
مسئول رشته از رشته های مهم همگانی بوده از قبیل
دادگستری حکومت و فرمانداری - که با دست
انجمنهای محلی و شهر داری ها اداره میشود -
فوائد عامه و کارهای عمومی ، شهربانی ، فرهنگ ،
بهداشت ، دارائی و هران شعبه و شاخه ایکه برای
زندگانی سرسرفناه بیست و یک میلیون نفر
تشخیص داده شده است و مجموعاً نیز واجد
مسئولیت مشترک میباشند . و اینهمه با سرپرستی

آهنگ - ۷

بسته ام پاتاوه بر پای نیاز
تا شود در هند آن پاتاوه باز

شماره قبل تا درجه بوضعیت جغرافیائی ،
تاریخی و اجتماعی بمبئی آشنا شدیم و اشاراتی
نیز گشاده تر بکارهای کشاورزی ، صنعتی و ویژه
فرهنگی آن بعمل آمد و هم نشان داده شد که این
شهر با سایر نقاط ایالتیش موسع تر از استکه بتوان
خصوصیاتش را در یک یا دو مقاله بیان نمود .
گرچه شهر و یا استان بمبئی قسمتی از هند و
عضوی از اعضای این کشور پهناور است ولی خود
بحقیقت کشوری است با تمام سازمان لازمه آن

افزودن بر آشنائی خوانندگان گرامی بوجود
چهارده هزار نفر ایرانی مقیم بمبئی است که
در چه تاریخ آمده چه کسانی هستند و چه
میکند؟

اصولاً پیدایش ایرانی در کرانه های باختری
هند بنابر گفته و اناریکه در دست است تا پانصد
سال پیش به قرا برگشته ولی در این شهر شاید
از دو صد سال تجاوز نکند. گریند در آفرمان
که بمبئی قصبه کوچکی بیش نبود و جز از شکار ماهی
عنوانی نداشت مسافرن اولیه ایران قدم در شهر
سورت و کمبای نهاده در آنجا رحل اقامت افکنده
و داد و ستد را پیشه خود ساختند چه این در بندر

یکتنز استاندار انگلیسی که تابع رأی مجامین و
هیئت وزرای خویش است بسیر خود ادامه می دهد
و رأی کلیه افراد مسئول و مؤثر سازمان بزرگ
امور اداری و اجتماعی در جریان کارها وارد و
شخص استاندار هرگز بدون تصویب اکثریت
باقدامی مبادرت نمیجوید و بحقیقت باید گفت که
سازمان مزبور من حیث المجموع همایون درخت
قوی ریشه ایرا مانند که شاخه و برگش
بر ۱۰۲۹۶۲ کیلومیر مربع گسترده میلیونها
نفر را در سایه و مهد آسایش خود کشانده و
جاداده است. و بهر صورت فعلاً نظر
نگارنده از تقدیم این مقاله آشنا نمودن و به

بسیاری از ایرانیان و پارسیان مقیم بمبئی هنگام عصر برای هوا خوری و گردش به خیابان موسوم به
«مرین درایو» میروند. این خیابان بموازات دیوار دریا بنا شده است و از نقاط نشاط انگیز بمبئی میباشد.

دوانده و پرچم فعاليتشان بدرون کشور آسمانی
چين نيز اهتزازي عزيزانه يافت .

ديري نگذشت که آقا خان محلاتي اول
محمد حسن الحسيني ابن شاه خليل الله بر اثر
مشاجره و منازعه ايکه زمينه آن در خلال سالها
پس از شهادت پدرش بتدریج از طرف مخالفين
ابن سلسله و متعصبين خود خواه وقت آماده شده
بود مأمین خود را در ۱۲۵۶ هجری ۱۰۹ سال
قبل الزاماً ترک و رهسپار کشور هند گردید .
از راه کرمان بقمدهار و از آنجا بکراچی و سپس
بتدریج راه خود را پیموده تا دو سال بعد به بمبئی
رسید . شخصاً در کتاب خاطرات خویش چنین
می نگارد :-

«روز پنجشنبه ۲۶ شهر رمضان المبارک
۱۶۰ از کراچی براه دریا جهت سرکشی جماعت
مریدین متوطنین ملک کهچ و بهوج حرکت کردم
تا آنجا که مینویسد «و محرم ۱۲۶۱ را در
جام نگر برسوم تعزیه داری جناب ابا عبد الله
سلام الله علیه پرداخته و مطابق یکسال در ملک
«کایاوار» و «هالار» و اضلاع آن مختصراً
سرکشی از جماعت آن صفحات نموده و از بندر
سورت بطرف دکن روانه و محرم ۱۲۶۲ بعد از
انعام لوازم تعزیه داری در اواخر شهر صفر مذکور
بعزیمت بمبئی حرکت و بعد از ورود به بندر
معموره مذکور حمد خدای متعال و نعت اجساد
بزرگوار از دم الی خاتم انبیاء و آل او از ماضی
تا حال بجا آوردم و الحمد لله تعالی صمداً دائماً
ازلیاً ابدیاً که این درویش امکان نژاد منسوب
متصل نمره شجره طیبه مشهوره مشهوره و بقیه
مستوره ظاهره را در بین دیر خرابه آباد از
خلوتخانه عدم بتجلیسات وقایع مضمنه طی ازمنه
آهنگ - ۹

منظره عمارت یکی از سینما های مهم بمبئی

در آن اوان مرکزی برکار و جایگاهی امن و امان
بوده لکن طولی نکشید ، کرايه ايکه جز از شکار
توجهی بآن معطوف نبود کارش بالا گرفته شماره
عمرانش در آسمان هندوستان درخشیدن گرفت -
طبعاً دیده هائی به چشمکهای پر نور جذابش نگران
و رفته رفته محط و فرودگاه بازرگانان گردید .
بدیهی است ایرانیان با فراست هم به آینده
درخشان آن پی برده خطوط زرنگار امروز این
نقطه را بر پیشانی متلاًلاً آفرودش خوانده یکی
بر دیگری سبقت جست . رفته رفته نفر بعائله وعائله
بجمعیت رسید ، تجارتخانه و شرکت هائی بیابای
بربا و دائر گردید بدانوسعت که تا خاور دور ریشه

ماضیه مرقومه الصدر نورانیاً و ظلمانیه در شدنها
 و فرجها در حالیکه نه مجبور بودم و نه مختار
 و نه هست و نیست بامر واحد عین واحده تشریف
 جلوه ظهور عنایت فرمود تم الحمد لله علی
 کل حال»

و نیز در آخر کتاب مینویسد - « اینک چند
 سال استکه ... زمانی بامردم زمانه همگفتگو و
 ایامی با از یا افتادگان همدمت و اوقاتی با
 بینوایان همنشست و بتماشای اهل عالم مشغولم .
 و مقصود از ایراد این رویدادات این استکه بر
 جمیع نظار کبلن اوضاع جهان که در این زمان
 از کثرت تقلب تقلیب پذیر گشته رشنه ای
 باشد»

باری ، آقا خان اول پس از زد و خوردهای
 متمادی در ایران بساط ، باسلاح خودشان ،
 درویشی خود را در بندر معموره بمبئی در یکصد
 سال قبل با دلی بگفته خود پر از گوهر اسرار
 میگستراند و میسراید که « عالی گهران بنده
 نژادان منند ، و باز میگوبد -

« یکچند دل از پی تمنا گردید
 جانم هدف طعنه اعدا گردید
 گردید زهر طرف چو راهم بستند
 راه سرکوی دوست پیدا گردید ،
 و هم متذکر است -
 « یارب چه شود گر کرمت یار افتد ،
 لطفت به شکستگان پرستار افتد

کتابکه سطور بالا از ان گرفته شد بقلم محمد حسن شاه
 الحسینی آقا خان اول نگارش یافته و بامر خود ایشان بخط
 حاج محمد ابراهیم شهرر به آقا متخلص به صفا نوشته شده و
 در ماه مبارک رمضان ۱۲۷۸ هجری در چاپخانه داد و میان
 امبئی بچاپ رسیده و نسخه آن کمیاب است .

سجادی

غمخوارگی اهل جهان را دیدم
 مگذار که با غیر توام کار افتد»

بهر حال انفصال از مخلوق و اتصال به خالق و
 یا هرچه بود راه سرکوی دوست پیدا گردید . این
 اقامت بعنوان امامت نه تنها پرده بر ملامت ها
 کشید بلکه زنگ ملال از سیاهای کدر و خسته مرید
 و مراد زدود و هر دم بر جلوه و جلال این خاندان
 نامی بيفزود و این افزایش از حد متعارف گذشته
 به نقطه رسید که تاریخ روحانیت تا کنون نظیر
 آنرا نشان نداده و آن توزین سومین خلف
 جانشین وی سلطان محمد شاه آقا خان فعلی
 با بریانت بود که در ۱۰ مارس جاری ۱۹۴۶

گوشه عمارت باشکوهی که شعبه بانک
 شامنشاهی هند را در آغوش دارد

(اسفند ۱۳۲۴) با تشریفاتیکه محوش از خاطر بسی مشکل است انجام گردید .

گرچه سلسله و دودمان اسمعیلی مستغنی از توصیف و فارغ از هر تعریفی است مع الوصف اجمالاً اشاره میشود - اسمعیلی ها شاخه از فرقه شیعه بوده و این اسم را از اسمعیل فرزند حضرت جعفر ابن محمد الصادق سلام الله علیه که ویرا امام هفتم و جانشین پیغمبر اکرم میدانند گرفته اند . این جماعت معتقدند که امامت بایستی بلا واسطه از پدر به سر رسیده ادامه یابد و این سلسله بلا انقطاع از وجود حضرت علی علیه السلام (۱۴ قرن قبل) آغاز گردیده و مؤمنین را عقیده بر این است که تا روز قیامت باقی و برقرار خواهد ماند .

آقا خان فعلی چهل و هشتمین فرزند جانشین این سلسله میباشد که نام ایشان سلطان محمد شاه و که در نامه ها ، اسناد و مدارک رسمی و دولتی ، والا حضرت آقا خان محلاتی ، ذکر میگردد . پیروان ایشان طبق تشریفات خودشان بیست میلیون نفرند که مجموعاً « جماعت » نامیده شده و با تمسک به آیه شریفه « اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم » اولی الامر را امام دانسته و همان عقیده و احترامی را که ما شیعیان نسبت به ائمه اطهار ابراز میداریم ایشان نسبت به جناب آقا خان ابراز داشته و ایشانرا جلال واقعی مشکلات دنیا و آخرت خود میدانند .

باری ، این سلسله از حضرت امام جعفر صادق شاخه گرفته تا بخلافت و حکومت فاطمیین در مصر رسیده و از آنجا بلا انقطاع سیر خود را ادامه داده تا خلیل الله در ایران سپس محمد حسن شاه الحسینی آقا خان محلاتی اول در هندوستان الی یومنا هذا .

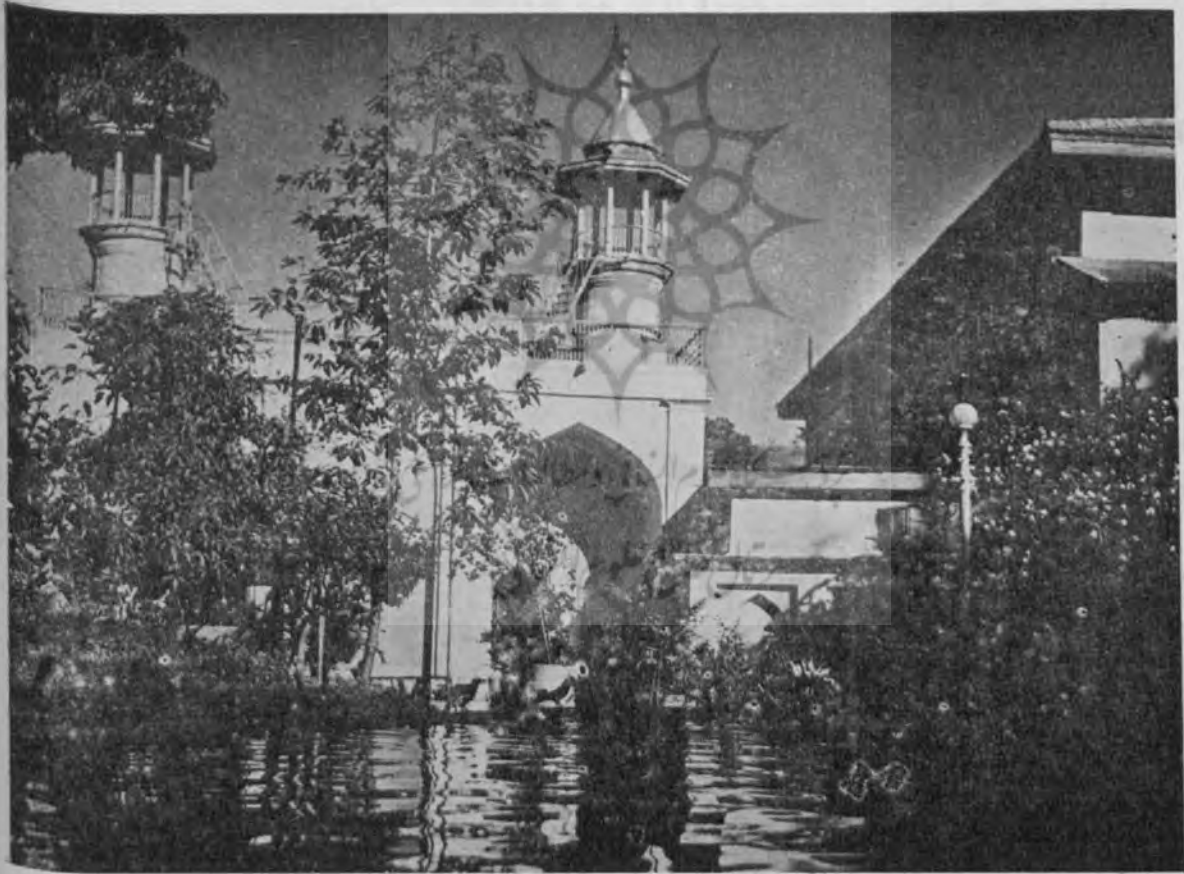
علاوه بر شماره بسیاری از خدمه و پیروان عده نیز از خانواده و کسان نزدیک آقا در ۱۰۹ سال پیش به هندوستان وارد و اکثر آن خدمات مهم لشکری و کشوری در اوت دعوت شدند و اکنون نیز چندین نفر از بنی اعمام آقا در کارهای مهم ملی و دولتی وارد و خدمات صدیقانه خود ادامه میدهند .

روز تاریخی ۲۱ اسفند ۱۳۲۴ در حدود یکصد هزار نفر از همه جای هند و هم از سایر کشورها برای شرکت در جشن توزین آقا با الماس به بمبئی آمده و هفته پر شور و شغفی را برپا نمودند . از طرف اعلیحضرت همایونی شاهنشاه ایران آقای علی معتمدی سرکنسول ایران در هندوستان حضور داشتند . وزن ایشان در ترازوی مخصوص گرانبهایی که در لندن برای این منظور تهیه و به هندوستان آورده شده بود ۲۴۳ پوند (تقریباً ۱۲۲ کیلو) و اوزن الماس توزین شده که آنرا نیز سندیگای الماس لندن امانتاً فرستاده بود ششصد و چهل هزار لیره انگلیسی معادل هفت میلیون روپیه (۷۰۰۰۰۰۰) بود که از طرف پیروان آقا در هند تقدیم گردید و تا دینار آخر به امر ایشان برای مصارف خیریه ، بهداشت و فرهنگ نقرات بی بضاعت جماعت اختصاص داده شد . و آقا فقط یک قطعه کوچکی از الماس ها را بیاد بود این جشن می نظیر برای خود برداشت . این توزین با تشریفات محدود تری یک بار دیگر نیز با طلا در ۱۹۳۵ هم در هند و هم در افریقا انجام گردید . و این توزین با برلیان نیز بار دیگر در اوت سال جاری در افریقا بعمل آمد و بار دیگر هفت میلیون روپیه بهای آن فقط از طرف مریدان و پیروان آقا در افریقا پرداخت و تقدیم آهنگ - ۱۱

شد . حتی ترازوی توزین نیز از نو ساخته و از لندن آورده شد .

آقای علی شاه فرزند ارشد آقای سلطان محمد شاه آقا خان فعلی که مقام ارجمند ولایت عهد را دارا و جانشین پدر خواهد شد در جنگ جهانگیر اخیر داوطلبانه بخدمت ارتش وارد و اکنون بدرجه سرهنگی (کلنل) نائل و در دیده و قلب یار و اغیار مقام و محبوبیتی بسزا دارند . و اما بازرگانان ایرانی در بمبئی :- حاج محمد رحیم خان شیرازی از واردین دیرین بوده که دستگاه وسیعی داشته و مالک ربع یکی از

محللات شهر گشته و اراضی هکتار معروف تاج محل امروز متعلق بآن مرحوم بوده و استاندار بمبئی در آژمان فقط بمنزل سه نفر میرفته محمد حسن شاه آقا خان ، جمشید جی و حاج محمد رحیم خان که هر سه شاخه هائی از درخت کهن پیکر ایران بوده اند . بعداً حاج محمد حسن نمازی کاروان مفصلی را تشکیل داده و سالها در هندوستان اقامت داشته و دامنه کار خود را به چین کشانده و بعداً به موطن اصلی خود شیراز مراجعت نموده و فعلاً از این خانواده کسی در بمبئی نیست . نمازی دیگری نیز بوده است که مؤسس آن

مسجد ایرانیان در بمبئی که از مساجد باشکوه و با رونق آن شهر میباشد

خانواده حاج محمد صادق مرحوم و از پسرهای ایشان یکی باز نشسته فرهنگ بمبئی و پروفیسور زبان فارسی بوده که فعلاً رئیس افتخاری مدرسه ایرانیان میباشد.

پس آقای حاج زین العابدین شیرازی مؤسس کشتی رانی 'بمبئی پرشیا' که حالیه باسم 'مغول لاین' معروف است و در دست شرکت 'ترنر مرین' دارای چندین کشتی بزرگ و چند میلیون روپیه سرمایه میباشد. کشتی های مزبور را کمپانی ناهبرده از مرحوم میرزا محمد امین التجار نوه حاج زین العابدین خریداری نمود. در ۱۴۰ سال قبل کلیه زوار کعبه معظمه با کشتی های حاج زین العابدین بمکه مشرف میشده اند و تا سی سال پیش حمل و نقل زوار منحصر باین شرکت بود.

پسر ارشد حاج زین العابدین حاج عبدالعزیز امین التجار بود که بعد از او پسرش میرزا محمد شیرازی ملقب به امین التجار و جانشین پدر گردید و از این خانواده فعلاً آقای میرزا احمد شیرازی باقی است که افسر ارتش و در عین حال عهده دار تولیت موقوفاتی است که در حدود شصت هزار روپیه ارزش دارد و برای مصارف خیریه بویژه کمک به ارحام بی بضاعت و روضه خوانی در شیراز، کربلا و هم بمبئی میباشد و مبلغی نیز از درآمد این موقوفات که بیشتر مستغلات و سهام قرضه دولتی است صرف مدرسه مخصوص ایرانیها میشود و این مدرسه منحصری است که برای اطفال ایرانیان مقیم بمبئی دائر میباشد. دانشجویان مجانی پذیرفته شده و بافرااد بی بضاعت کتاب و قلم و کاغذ نیز برابگان داده میشود. بر نامه تحصیلی این آموزشگاه از پایه اول دبستان تا پنجم دبیرستان بوده و در سال جاری پایه شش نیز بر آن افزوده خواهد شد.

شماره دانشجویان دوست نفر و دروس این مدرسه

تا پایه سوم همه فارسی است و از سال چهارم انگلیسی شروع میشود. تعلیم کلام الله مجید نیز جزو برنامه است. آموزگاران و دبیران این مدرسه همه ایرانی هستند. بودجه آن سالی ده هزار روپیه است که از محل موقوفات تأمین و پرداخت میگردد. سابقاً پسر و دختر باهم تحصیل مینمودند ولی اخیراً از طرف انجمن یزدیها که بریاست آقای حاج محمد یزدی اداره میشود مدرسه ای تأسیس شد که مخصوص دختران ایرانی است.

سایر آقایان و خانواده های ایرانی در بمبئی عبارتند از آقای محمد تقی افشار که شخصی است معمر بسیار محترم و متمول، آقای محمد جعفر ملک التجار رئیس خانواده شوشتریها، حاج محمد پسر مرحوم حاج محمد رضا دهدشتی، حاج محمد رضا معروف به حاجی آقا بوشهری، حاج محمد صادق شوشتری آقای محمد حسن زمانی لاری که همه محترم و همه در وطن پرستی و خیرخواهی، درستی و اعتبار مشهور و شناخته خاص و عام میباشد. آقای حاج سلطان علی شوشتری بانی خانواده شوشتری نیز مردی بوده است که نامش هنوز با احترام برده میشود. ولی بطور کلی نسبت به آغاز کار از عمل داد و ستد و بازرگانی ایرانیان در بمبئی کاسته میشود و جای خود را به رستوران و مهمانخانه سپرده است که شماره آن از پنجاه به دو هزار رسیده و ۹۰ درصد آن متعلق به یزدیها میباشد.

دیگر از آثار دیرین ایرانی ها در بمبئی مسجدی است زیبا که بنای آن امر روزی و از هر طرف با حوض و باغچه های فتنگ مزین است و سبک معماریش آنرا در ردیف بناهای عالی بمبئی قرار داده است. بانی آن حاجی محمد حسین شیرازی نامبرده بالا بوده و هزینه اش از درآمد پنج عمارت

در داد و ستد های عمده وارد و مالک مغازه های مهم و بزرگی میباشند که به استورز Stores معروف است و نیز ایرانیان کلیمی در این نقطه ماوی بسته و اکثراً به معاملات فرش و فروش پارچه اشتغال دارند. دیگر از ایرانیهای نیک نام و معروف بمبئی آقای محمد اسمعیل جهرمی زاده است که مالک کتابخانه و چاپخانه میباشد. علاوه بر آنچه گفته شد دوا فروش و دوا سازی معروفی است که متعلق یکی از آقایان یزدیها است و هم شرکت معماری مهم و مشهوری است که بمدیریت آقای عبدالحمید که اصلاً از اطراف کرمان و جدش با آقا خان آمده بود اداره میشود. دیگر آقای سید اسد الله شیردل یزدی است که شخصی است ملاک و هم وارد داد و ستد. برادر ارشد آقای عبدالحمید آقای محمد علی متخصص در پرورش اسب برای مسابقه است و پیشه او نیز همین کار است که در همه جا مهم و به تربیتر Trainer معروف است. اسب دوانی بمبئی ردیف اول در دنیا و زاده تشویق آقا خان اول و مساعی چند تن از اعراب محترم عراق میباشد.

آری -

شد عرب در هند و وحدت پی فکنند
عاقبت آنجا عرب هم نی فکنند
ترک آنجا ترکی از سر وا گرفت
فارسی بود آنکه آنجا یا گرفت

☆ ☆ ☆ ☆

توضیحاً اعلام میگردد

مقالات وارده بشرطی پذیرفته میشود که ممکن باشد در این مجله و یا مجلات دیگر « نشریات متحده » درج و منتشر گردد و با بصورت درج مکرر درآمده و انتشار آن تکرار شود.

« آهنگ »

مجله که وقف بر مسجد است تأمین و اداره میشود. علاوه بر آن مبلغی نیز وجه نقد در بانک دوائی بنام مسجد سپرده شده است تولیت آن بر عهده یکی از اعضای خانواده بانی بدخالت دسته از تجار شیرازی مقیم بمبئی میباشد. امامت مسجد مزبور را آقا سید حسن اصفهانی که مردی متقی جلیل و بزرگوار بود و اخیراً برحمت ایزدی پیوست بر عهده داشت و قطعاً بجای ایشان باز مردی ایرانی و بحقیقت مسلمان بر این خدمت پاک گماشته خواهد شد. مسجد دیگری نیز متعلق به مسلمانان است که به خوجه اثنی عشری معروف و آقای حاجی شیخ محمد حسن دامت افاضاته امام و مقتدای آن میباشد.

دولت ایران در بمبئی دارای دو نماینده تجاری و سیاسی است که از یکدیگر مجزا بوده نماینده سیاسی آن تابع سر کنسولگری دهلی ولی بازرگانش مستقل و امور مهمه آن، که اصولاً استحکام و ازدیاد داد و ستد بین دولت ایران و هم کشور هندوستان میباشد، در این ایام با دست ورزیده و لایق آقای نظام الدین امامی که از رجال برجسته و محترم ایران و هم نجل جلیل شادروان ایت الله حاج امام جمعه خوئی - اشند با طرز بی نظیر و مؤثر و آبرومند اداره میشود.

علاوه بر ایرانیان مسلمان عده معتدلی ایرانی زردشتی در بمبئی اقامت اختیار نموده اند و همگی